

Ze stodoly do muzejní sbírky – polozapomenutý nález kamenného sekeromlatu s obvodovým žlábkem z Kunovic

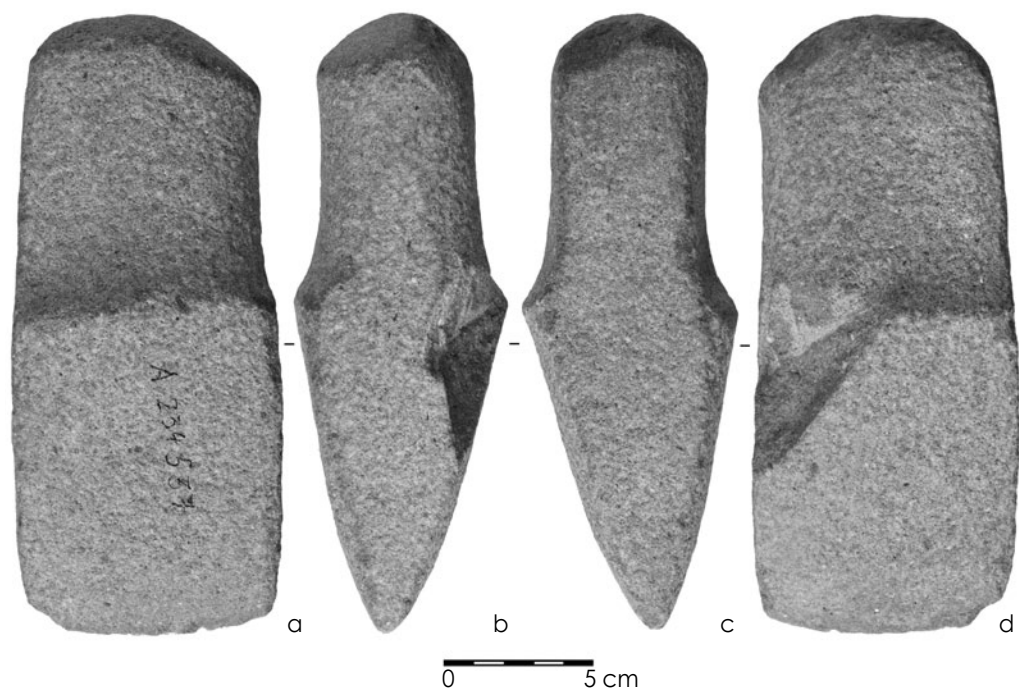
Jaroslav Bartík, Petr Gadas

1. Úvod

V roce 1996 předal J. Štěrbá na pracoviště archeologického oddělení Slovákého muzea v Uherském Hradišti menší soubor archeologických nálezů, které získal povrchovým sběrem v různých polních tratích na katastru Kunovic. Nálezy převzal Dr. J. Pavelčík a zaevidoval je do muzejní sbírky pod i. č. A 234 526 – A 234 553. K nově nabytému souboru vznikla tehdy pouze krátká informativní nálezová zpráva (PAVELČÍK 1996). Součástí kolekce předaných artefaktů byl také větší kamenný sekeromlat s obvodovým žlábkem ze starší doby bronzové, který si zaslouží bližší pozornost, zejména s ohledem na obecně nevelkou početnost předmětů tohoto typu a fakt, že ještě nebyl detailněji prezentován širší veřejnosti. Z hlediska nálezových okolností nepochází sekeromlat na rozdíl od zbytku souboru z povrchových sběrů realizovaných J. Štěrbou v 90. letech 20. století, ale jedná se už o výrazně starší objev. Sekeromlat totiž po řadu let sloužil v rodině nálezce jako klín pod kola mlátičky. Přesná poloha nálezu sekeromlatu není známa, v nálezové zprávě (PAVELČÍK 1996) se uvádí pouze pravděpodobná souvislost s tratí „Krásné pole“, která se rozprostírá v JZ výspě katastru Kunovic severně od toku Chylického potoka. Z polohy je uváděno osídlení z lužické fáze popelnicových polí, jiné nálezy datovatelné do starší doby bronzové zde prozatím získány nebyly. Není tak zřejmé, zda sekeromlat pochází ze sídlištního prostředí, porušeného hrobu či zda se jedná o ojedinělý ztrátový nález. Doklady osídlení ze starší doby bronzové, zejména pak únětické kultury, v okolí Kunovic jsou relativně početné (cf. ČERVINKA 1896; HANÁK 1939; HOUŠTOVÁ – ONDRÁČEK 1958; SNÁŠIL 1996; CHRÁSTEK 2018), a proto není z hlediska své geografické pozice popisovaný nález v této hustě osídlené oblasti nijak překvapivý. S podobnými kamennými artefakty se v jednotlivých případech setkáváme i v dalších regionech sídelní oikumeny únětické kultury v Čechách i na Moravě (TIHELKA 1966; TUREK – DANĚČEK 2001). Následující řádky jsou věnovány morfologicko-typologické a petrografické analýze artefaktu a jeho možným funkcím v tehdejší lidské společnosti.

2. Deskripce artefaktu

Zájmový kamenný artefakt (př. č. 27/96; i. č. A 234 537) lze po morfologicko-typologické stránce determinovat jako sekeromlat s obvodovým žlábkem. Ve starší literatuře se můžeme setkat i s dalšími alternativními označeními, jako jsou sekeromlat s vrubem, sedlem či se sedlovitým žlábkem (cf. PROCHÁZKA 1908; ČERVINKA 1935; 1938). Svými rozměry (délka – 219 mm, šířka – 78 mm, výška – 92,5 mm) a hmotností (1303 g) se řadí do skupiny největších artefaktů tohoto typu. Sekeromlat charakterizuje masivní břitová partie trojúhelníkovitého tvaru, která zaujímá něco málo přes polovinu celkové délky (obr. 1, 2). Na ni navazuje zeštíhlená plocha žlábků široká 78–92 mm. Z uvedeného rozpětí je tedy patrné, že žlábek se při pohledu z boku trapézovitě rozšiřuje (obr. 2a). Týlová partie je pak jen o několik málo milimetrů širší než samotný žlábek a je upravena do oblého až falického tvaru (obr. 2c). V řezu má tyl plankonvexní tvar o rozměrech 83 x 55 mm. Spodní i horní základna (tedy báze a hřbet) jsou rovné, avšak na straně báze je patrné v místě žlábků výrazné zúžení, které rovnou plochu u přechodu v tyl téměř přerušuje (obr. 1b). Povrch sekeromlatu je upraven jemnou piketáží, která je jen hrubě zabroušena. Precizně vyleštěný

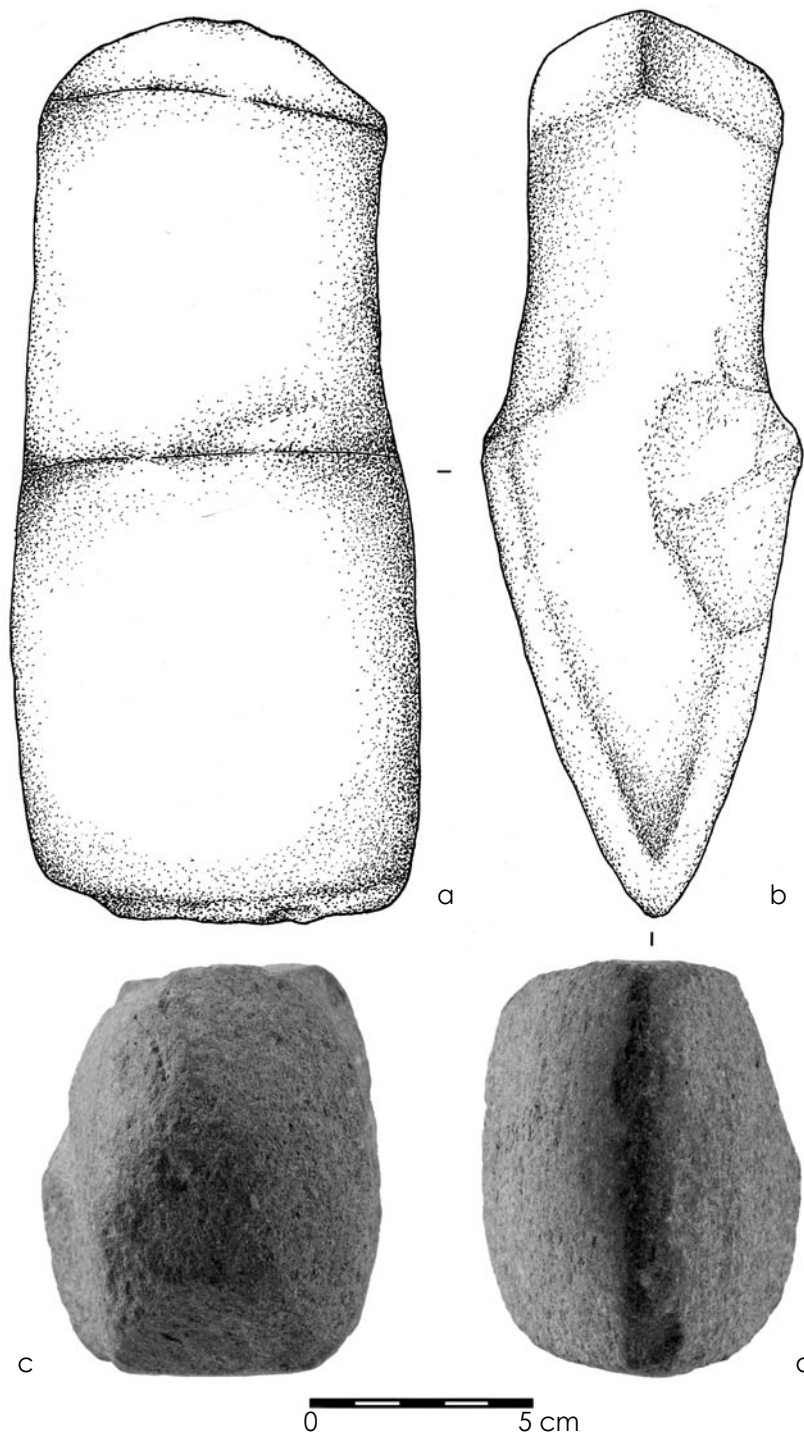

Obr. 1: Fotografická dokumentace kamenného sekeromlatu s obvodovým žlábkem z Kunovic, archiv AOSM. |

povrch, který se objevuje zejména u starších neolitických a eneolitických broušených artefaktů, se nachází v případě popisovaného exempláře pouze v okolí ostří. To je souměrné a jeho výška dosahuje 86 mm. Výrazněji ohlazená (nikoli však vyleštěná) je také plocha týlu. Artefakt se dochoval kompletní, na jeho povrchu je však patrně několik poškození. Jedná se především o větší odštěp situovaný na hraně jednoho z boků v místě přechodu břitové partie ve žlábek (obr. 1b, d), několik drobnějších odštěpků a odrčení na ploše břitu (obr. 2d). Vzhledem k tomu, že všechna poškození nenesou na svém povrchu patinu jako zbývající neporušená část sekeromlatu, lze se domnívat, že vznikla až recentně (například pohybem v ornici nebo při manipulaci s předmětem po jeho objevení, tedy v době, kdy sloužil jako klín pod kola mlátičky). Z hlediska tvaru a velikosti je kunovskému exempláři nejbližší sekeromlat z Obřan. Podobně tvarovaný, avšak o něco menší je také sekeromlat ze Sobůlek (cf. ČERVINKA 1935; TIHELKA 1966, obr. 2).

3. Petrografická analýza

Makroskopicky se jedná se o světle hnědošedý (patinované partie mají až lehce nazelenalý odstín) klastický sediment tvořený především klasty křemene, živců a muskovitu. Hornina nevykazuje výraznou vrstevnatost, je masívní, bez laminace a zcela kompaktní (podíl pórů je zanedbatelný). Křemen tvoří podstatnou součást sedimentu a je představován subangulárními zrný šedého a bílého křemene do velikosti 3 mm, místy jsou zrna korodována. Živce nelze bez použití optické mikroskopie rozlišit (K-živce vs. plagioklasy, popř. obojí). Z pozorování pod binokulárním mikrosko-

Obr. 2: Kresebná a fotografická dokumentace kamenného sekeromlatu s obvodovým žlábkem z Kunovic, archiv AOSM.

pem je však dobře patrná alterace (sericitizace?) až 2 mm velkých zrn. Významnou složku sedimentu představují fylsilikáty, a to zejména muskovit ve formě relativně hojných až 3 mm velkých stříbřitých, místy zprohýbaných lupínků. Důležitou součástí horniny je glaukonit, tvořící slabě zelenohnědá zrna až agregáty do velikosti 1 mm. Jejich nevýrazně zelená barva je pravděpodobně důsledkem oxidace glaukonitu. Velmi jemnozrnná matrix klastického sedimentu je rekrystalována a nahrazena jemnozrnnou, druhotným křemenem bohatou hmotou pórového charakteru. Magnetická susceptibilita horniny vykazuje nízké hodnoty okolo $0,110 \times 10^{-6}$ SI jednotek.

Z výše uvedené charakteristiky vyplývá, že horninu, ze které byl sekeromlat s obvodovým žlábkem z Kunovic zhotoven, lze označit jako jemně až středně zrnitý arkózo-
vý glaukonitický pískovec, jehož zdrojovou oblast můžeme hledat pravděpodobně v magurském flyšovém souvrství vnějších západních Karpat. Vzhledem k petrografické uniformitě uvedené sedimentární formace a bez podrobného studia asociace těžkých minerálů však nelze surovinu artefaktu s jistotou blíže regionálně přiřadit ke specifické geologické podjednotce. S ohledem na geologickou skladbu středního Pomoraví je však vysoce pravděpodobné, že surovina je lokálního původu.

4. Závěr

Nález kamenného sekeromlatu s obvodovým žlábkem z Kunovic rozšiřuje prozatím relativně nepočetnou skupinu typologicky specifických artefaktů, jež se po chronologické stránce váží zejména na období starší doby bronzové. Těžiště jejich výskytu spadá dle současných poznatků do únětické kultury, se kterou je spojováno také několik málo uzavřených a jasně definovaných nálezových kontextů. Z Moravy lze uvést například sekeromlat s obvodovým žlábkem z Horních Dunajovic nalezený v sídlištní jámě společně s únětickým keramickým materiálem (ČERVINKA 1935). Z prostoru Čech jsou pak uváděny další dva nálezy, a to sekeromlat z objektu únětické kultury prozkoumaný v Praze-Řábčicích (NEUSTUPNÝ 1936–38) a další podobný nález, který byl vykopán na soudobém pohřebišti v Polepech u Kolína (DVOŘÁK 1926/27). Často diskutovanou otázkou bývá u sekeromlatů s obvodovým žlábkem především jejich funkce, jež mohla být s ohledem na vysokou metrickou a hmotnostní diverzitu variabilní. Dříve byly tyto masivní kamenné artefakty spojovány na základě paralel s palicemi s oběžným žlábkem s těžkou prací, například s roztloukáním měděné rudy (NEUSTUPNÝ 1936–38; TIHELKA 1966; TUREK – DANĚČEK 2001; KOLON 2015). Přestože jistou míru utilizační funkce například v oblasti získávání a zpracování dřeva či stavby domů nelze zcela vyloučit (jelikož obdobné těžké nástroje z bronzu v této době postrádáme), je v poslední době stále častěji předpokládán jejich symbolický význam (předmět používaný při rituálech či jako symbol sociálního postavení ad.). Svou roli ve smyslu mužských symbolických principů může hrát v tomto ohledu použitá surovina, záměrné zdrsnění povrchu a falický tvar týlových partií. Někteří autoři považují sekeromlaty s obvodovým žlábkem za finální projev patriarchálního symbolismu, jež se rozvíjel v průběhu eneolitu a přežíval díky rituální a společenské tradici až do rozvinuté doby bronzové (TUREK – DANĚČEK 2001). Sekeromlat z Kunovic přispěl stavu poznání rovněž díky petrografické analýze použité suroviny. Na území Čech je naprostá většina sekeromlatů s obvodovým žlábkem zhotovena z porfy-

ru, naproti tomu z Moravy je evidováno širší spektrum surovin, například amfibolický diorit, granit, diabas a ojediněle byly využívány i sedimentární horniny jako slepence a pískovce (VOKÁČ 2008, 72), což potvrzuje také nález z Kunovic.

Přestože se už nikdy nedozvíme skutečný příběh kunovského sekeromlatu, jednoznačně lze konstatovat pozitivní fakt, že artefakt nezůstal ve stodole pod koly mlátičky, ale stal se cennou součástí sbírkového fondu Slováckého muzea, kde může sloužit nejen jako výstavní exponát, ale i jako cenný zdroj poznání praktického i symbolického chování člověka ve starší době bronzové.

Literatura:

ČERVINKA, I. L. 1896: Archeologické zprávy z okolí Uher. Hradiště. *Časopis Vlast. Musea Olomouc*, 13, 120.

ČERVINKA, I. L. 1935: Kamenné nástroje s vrubem. *Příroda XXVIII*, 54–56.

ČERVINKA, I. L. 1938: Nálezy kamenných nástrojů s vrubem, Pokolení skrčků s kulturou únětickou na Moravě. Rukopis č. 53.524 uložený v knihovně AÚ AV ČR Brno.

DVOŘÁK, F. 1926/1927: Pohřebiště Únětické kultury v Polepech u Kolína, *Památky archeologické XXXV*, 22–44.

HANÁK, K. 1939: Pravěké nálezy a výkopy 1938. *Sborník Velehradský, Nová řada*, 10, 3–12.

HOUŠTOVÁ, A. – ONDRÁČEK, J. 1958: Únětické hroby v Kunovicích. *Pravěk Východní Moravy* 1, 14–16.

CHRÁSTEK, T. 2018: Pravěk Kunovska. In: Mitáček, J. (ed.), *Kunovice I. Kunovice*, 53–70.

KOLON, T. 2015: Nález diskovitého mlatu a mlatu so žliabkom zo Špačiniec. *Zborník Slovenského Národného múzea CIX*, 11–18.

NEUSTUPNÝ, J. 1936–38: Únětická závaží a sekeromlaty se žliabkem. *Památky archeologické XLI*, 122–125.

PAVELČÍK, J. 1996: Kunovice – dar J. Štěrba 1996. Nálezová zpráva č. j. 419/96 uložená v archivu archeologického oddělení Slováckého muzea v Uherském Hradišti.

PROCHÁZKA, A. 1908: Kamenné nástroje se žlábkem z nálezů moravských. *Pravěk IV*, 120–129.

SNÁŠIL, R. 1996: Archeologie a Kunovice. In: *Kunovice v proměnách času. Kunovice*, 7–29.

TUREK, J. – DANĚČEK, V. 2001: Únětické sekeromlaty se sedlovitým žlábkem v Čechách. *Pravěk NŘ* 2000/10, 251–260.

TIHELKA, K. 1966: Únětický kamenný sekeromlat se žlábkem z Nesovic, okr. Vyškov, a jiné podobné kamenné nástroje z Moravy. *Památky archeologické LVII*, 689–694.

VOKÁČ, M. 2008: Broušená a ostatní kamenná industrie z neolitu a eneolitu na jižní Moravě se zvláštním zřetelem na lokalitu Těšetice-Kyjovice. Rukopis disertační práce uložený na ÚAM FF MU Brno.